

15.8.2023

EOAK/4060/2022

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

LASTENSUOJELUN MENETTELY

1 KANTELU

Kantelija toimitti eduskunnan oikeusasiamiehelle kantelukirjoituksen, jossa hän nimesi arvostelunsa kohteeksi A:n kunnan sosiaalitoimen. Kantelija mainitsi erityisesti sosiaalityöntekijän (jäljempänä **sosiaalityöntekijä**), johtavan sosiaalityöntekijän (jäljempänä **johtava sosiaalityöntekijä**) sekä perhetyöntekijät.

Vuonna 2022 A:n kunnan sosiaalipalvelut tuotettiin B:n kaupungin ja A:n kunnan yhteistoiminta-alueen sosiaalipalveluina. Järjestämisvastuu oli B:n kaupungilla.

Laajassa tapahtumia kuvailevassa kantelukirjoituksessaan kantelija kertoi huolestaan lapsensa (s. - - -) olosuhteista C:n luona A:n kunnassa. Kantelija itse kertoi asuvansa D:n kaupungissa avopuolisonsa kanssa. Lapsi oli selvityksen mukaan palannut 2022 asumaan C:n¹ luokse tuomioistuimen päätettyä olla antamatta kantelijan pyytämää väliaikaismääräystä asumisesta luokseen. Kantelijan lapsen asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskeva asia oli ollut vireillä käräjäoikeudessa [pvm] 2021 alkaen.

Käräjäoikeus antoi asiaan lopullisen päätöksen kantelussa tarkoitettujen tapahtumien jälkeen [pvm] 2023. Päätös on tullut lainvoimaiseksi. Lapsen huolto on sen mukaan edelleen vanhemmilla yhteisesti, mutta lapsi asuu nyt kantelijan luona.

Kantelun mukaan huoltajat olivat viranomaisten kehotuksesta sopineet suullisesti lapsen asumisesta kantelijan luona 2021 alkaen. Syynä oli kantelun mukaan lapsen - - - oireilu C:n luona. Huolta oli nähtävästi myös C:n luona asuvien - - - vanhemman puolisisaruksen ja lapsen keskinäisistä suhteista. Lapsi muutti C:n luokse takaisin 2022, mihin viitattiin jo edellä. C oli tällä välin muuttanut - - - kanssa A:n kuntaan. Lapsi oli ollut lastensuojelun asiakkaana ja asiakkuus siirtyi muuton myötä uudelle paikkakunnalle.

¹ toinen huoltaja

Kantelija kertoi ottaneensa yhteyttä sosiaalityöntekijään jo ennen lapsen muuttoa ja ilmoittanut haluavansa osallistua kaikkiin lasta koskeviin palavereihin ja neuvotteluihin. Kirjausten mukaan kantelija osallistui asiakkuuden siirtoneuvotteluun [pvm] 2022.

Kantelun mukaan kantelija oli toivonut lastensuojelulta apua lapsen asioista sopimiseen, koska huoltajilla oli vaikeuksia sopia asioista keskenään.

Lapsi alkoi C:n luona käyttäytyä uudelleen - - -. C piti lapsen oireilun syynä tapaamisviikonloppuja kantelijan luona ja myös puhelimitse kantelijan kanssa tapahtunutta yhteydenpitoa. Kantelun mukaan kantelija kiisti tämän viitaten lapsen aiempaan oireiluun C:n luona. Sosiaalityöntekijä puolusti kantelijan mukaan C:tä perustellen havaintoja perheeseen tiiviisti tehtävällä asiakastyöllä ja C:n vastaanottamalla muulla avulla.

Tilanne kiristyi osapuolten tehdessä toisistaan lastensuojeluilmoituksia. C haki kantelijalle myös lähestymiskieltoa. Käräjäoikeus hylkäsi myöhemmin hakemuksen. C oli kantelun mukaan ilmoittanut kantelijalle [pvm] 2022 johtavan sosiaalityöntekijän ohjeistaneen häntä, ettei lapsen tulisi vahvistetuista tapaamisista poiketen toistaiseksi tulla tapaamaan kantelijaa. Tapaamisista oli voimassa tuomioistuinsovittelussa tehty käräjäoikeuden [pvm] 2021 vahvistama sopimus, mikä ilmeni tarkemmin käräjäoikeuden [pvm] 2023 antamasta päätöksestä.

Kantelijan mukaan hän oli samana ja seuraavana päivänä ollut yhteydessä johtavaan sosiaalityöntekijään, arvostellut ohjeistusta ja pyytänyt sille perusteluja. Johtava sosiaalityöntekijä oli todennut, että olosuhteista kantelijan luona oli tullut ilmi huolestuttavia seikkoja. Kantelijan kiistettyä huolenaiheet johtava sosiaalityöntekijä oli kantelun mukaan kuitenkin todennut, ettei lapsi voisi sittenkään tavata kantelijaa.

Kantelija arvosteli johtavan sosiaalityöntekijän ja sosiaalityöntekijän menettelyä myös sen vuoksi, ettei ollut saanut tiedokseen lapsensa asiassa tehtyjä päätöksiä tai suunnitelmia.

Kantelijan mukaan yhteydenpito hänen suuntaansa oli muutoinkin ollut puutteellista. Hän koki myös, ettei häntä ollut kohdeltu tasapuolisesti suhteessa lapsen toiseen huoltajaan. Häntä ei kantelun mukaan ollut otettu pyynnöstään huolimatta mukaan kaikkiin lastaan koskeviin neuvotteluihin tai suunnitelmiin. Kantelija arvosteli sosiaalityöntekijöitä myös sen vuoksi, ettei hänen mielestään lapsen taustatietoihin ollut tutustuttu riittävästi. Hän arvosteli myös toimenpiteitä lastensuojeluilmoitusten perusteella.

Kantelija jatkoi asiaansa useissa lisäkirjoituksissa, joissa kuvattiin uusia tapahtumia ja lähinnä täydennettiin kantelussa esitettyjä väitteitä niihin viitaten.

2 SELVITYS

Kantelun vuoksi pyydettiin [pvm] 2022 päivättyllä pyynnöllä B:n kaupungin sosiaalitoimelta selvitys ja lausunto, jonka B:n kaupungin sosiaalitoimisto antoi.

Selvityksen liitteenä oikeusasiamiehen kansliaan toimitettiin lasta koskevat asiakaskirjaukset ajalta [pvm] 2022, lasta koskevat [pvm] 2022 ja [pvm] 2022 päivätty avohuollon tukitoimena myönnettyä - - - koskevat päätökset sekä [pvm] 022 allekirjoitettu lapsen asiakassuunnitelma.

Käytettävissä oli lisäksi kantelijan toimittama E:n kärjäoikeuden [pvm] 2022 antama tuomio lähestymiskielloasiassa (- - -), jolla kärjäoikeus oli hylännyt - - - C:n hakemuksen kantelijaa koskevaksi lähestymiskielloksi.

Kärjäoikeudesta hankittiin jäljennös [pvm] 2022 annetusta päätöksestä, jolla hakemus lapsen asumista koskevaksi väliaikaismääräykseksi oli hylätty (- - -).

Kärjäoikeudesta saatiin lisäksi kärjäoikeuden samassa asiassa [pvm] 2023 antama lopullinen päätös lapsen asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Lapsi määrättiin siinä asumaan kantelijan luona huollon pysyessä vanhemmilla yhteisesti. Samalla määrättiin lapsen oikeudesta tavata C:tä. Päätös on kärjäoikeudesta saadun tiedon mukaan lainvoimainen.

3 RATKAISU

3.1 Johtopäätös

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Asiassa hankitaan oikeusasiamiehen tarpeelliseksi katsoma selvitys.

Katson edellä olevaan viitaten, ettei kantelijan lisäkirjoitusten vuoksi ole tarpeellista hankkia enempää selvitystä.

Katson, ettei selvitys osoita, että lastensuojelu olisi menetellyt toimenpiteitani edellyttävällä tavalla lainvastaisesti tilanteessa, jossa C ei sallinut lapsen ja kantelijan välisiä tapaamisia 2022.

Käsitykseni mukaan asiassa olisi kuitenkin ollut perusteltua kiinnittää tapahtunutta enemmän huomiota asiakkaan oikeuksiin niin, että huoltajille olisi selvitetty tarkemmin viranomaisen päätösvallan ja toisaalta heidän oman päätösvaltansa perusteita ja laajuutta sekä eri vaihtoehtojen vaikutuksia heidän omalta ja lapsensa kannalta.

Käsitykseni mukaan lastensuojelu oli laiminlyönyt kantelijan tasapuolisen kohtelun asiakassuunnitelmanneuvotteluun osallistumisessa ja tuon asiakassuunnitelman sisällössä. Selvityksen valossa kantelija, joka oli lapsensa toinen huoltaja, ei ollut saanut kutsua eikä muutenkaan tietoa asiakassuunnitelmanneuvottelusta. Hänelle ei selvityksen mukaan näyttäisi tarjotun muullakaan tavoin mahdollisuutta osallistua kyseisen asiakassuunnitelman laatimiseen.

Katson, että menettely oli tältä osin lainvastaista.

Kiinnitän lisäksi huomiota siihen, että oikeusasiamiehellä on perustuslain 111 §:n nojalla oikeus saada laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.2 Lapsen ja kantelijan tapaamisten sekä muun yhteydenpidon kieltäminen

3.2.1 Tapahtumat ja annettu selvitys

Kantelijan mukaan C oli ottanut yhteyttä häneen [pvm] 2022 ja ilmoittanut johtavan sosiaalityöntekijän ohjeistaneen häntä turvaamaan lapsen tilanteen niin, ettei lapsi toistaiseksi tapaa kantelijaa. C oli kehottanut kysymään perusteluista tarkemmin johtavalta sosiaalityöntekijältä. Kantelijan mukaan johtava sosiaalityöntekijä ei ollut puhelinkeskusteluissa viitannut lähihuoltajan päätökseen, vaan oli todennut [pvm] 2022 puhelimesta kantelijalle muun ohessa, ettei hän ollut sitä mieltä, että lapsi voisi tavata kantelijaa entiseen tapaan.

Antamassaan selvityksessä johtava sosiaalityöntekijä on puolestaan selostanut keskusteluaan kantelijan kanssa [pvm] 2022 seuraavasti:

”Kerrotaan edelleen, että vanhemmalle kerrottu yleisellä tasolla, miten lähivanhempi voi toimia, mikäli vanhemmalla on pelko, että lapsi on vaarassa etävanhemman luona. Tämä on siis lähivanhemman oman harkinnan ja päätöksen varassa, luovuttaako hän lapsen tilanteessa lähivanhemmalle.”

Asiaa koskevien [pvm] 2022 päivättyjen asiakaskirjausten mukaan kantelijalle oli siis kerrottu, että asia on lähihuoltajan päätösvallassa.

Kirjauksista käy ilmi, että samana päivänä C:lle oli ilmoitettu, ettei lastensuojelu anna hänen pyytämäänsä lausuntoa käräjäoikeudelle. Lausuntoa oli pyydetty kirjausten mukaan poliisin antaman ohjeen vuoksi mahdollista tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskevaa oikeudenkäyntiä varten, jotta lähihuoltajalle ”ei tule sakkoo tapaamisoikeuden noudattamatta jättämisestä”. Lienee mahdollista, että C:n pyynnön taustalla on ollut myös käräjäoikeudessa vireillä ollut riita lapsen asumisesta.

Johtavan sosiaalityöntekijän antaman selvityksen ja hänen tekemiensä kirjausten mukaan etenkin kantelijalle oli korostettu, että päätös lapsen tapaamisten peruuttamisesta oli C:n.

Sosiaalityöntekijä oli puolestaan tehnyt asiakaskertomukseen seuraavat merkinnät:

[pvm] 2022: (...) ”(C) saanut johtavalta sosiaalityöntekijältä ohjeistusta, ettei veisi (lasta) (kantelijan) luokse. (C) miettii, ettei se ole mahdollista, koska on oikeuden määräys (kantelijan) luokse lomista”.

[pvm] 2022: (...) ”(Kantelijan) luokse (lapsi) olisi menossa [pvm], puhuttu siitä, ettei voi tässä tilanteessa mennä (kantelijan) luokse. C on samaa mieltä, mutta ei tiedä, miten sen estää.”

[pvm] 2022: (...) ”Kerrotaan olosuhdeselvityksen laatijoille, että (lapsen) oirehdinta on ollut niin rajua ja päivittäistä, ja C tuonut esiin samalla huolensa (lapsen) puheista ja epäluulon (kantelijan) olosuhteista, että vanhempaa on ohjeistettu lastensuojelusta, ettei lasta tarvitse antaa (kantelijan) tapaamiseen. C voi näin päättää ja yrittää rauhoittaa (lapsen) tilannetta. C on hakenut apua - - - (lapselle). Myös - - - on käynnissä.”

[pvm] 2022: ”Lastenvalvoja ohjeistanut, ettei mitään sopimusta tapaamisesta aleta tekemään, koska on käräjäoikeuden istunto tulossa ja follosopimus on voimassa. Mikä järkevin tapa, että (lapsi) tapaisi (kantelijaa).”

Sosiaalityöntekijä ei ole antamassaan selvityksessä puuttunut lapsen ja kantelijan välisiin tapaamisiin tai niihin liittyvään ohjaukseen.

Kantelun valossa kantelija ja C olivat ymmärtäneet, että päätöksentekoon oli lastensuojelun taholta annettu vähintäänkin vahvahkoa ohjausta. C oli pyytänyt lastensuojelulta myös lausuntoa tapaamisen perumisen syistä.

Käräjäoikeuden [pvm] 2023 antamassa päätöksessä todetaan, että C on käräjäoikeuden pääkäsittelyssä kertonut toimineensa tapaamisoikeuden peruuttamisessa ainoastaan sosiaalityöntekijän ohjeen mukaisesti. Päätöksestä on pääteltävissä, että pääkäsittely on mahdollisesti pidetty [pvm] 2022, koska sitä oli C:n vaatimuksesta siirretty alkuperäisestä ajankohdasta. Kantelijan lisäkirjeen valossa käsittelyä on mahdollisesti jatkettu myöhemmin.

Kantelijan myöhemmin toimittamien lisäkirjoitusten mukaan lapsen ja kantelijan tapaaminen oli peruttu sosiaalityöntekijän ohjeistamana uudelleen 2023. Tuolloin kantelijalle oli ilmoitettu sosiaalityöntekijän lähettämällä tekstiviestillä, että lapsi ei tule viikonloppuna ja että C:tä on ohjeistettu rauhoittamaan tilannetta myös puhelujen osalta. Jäljennös tekstiviestistä oli kirjoituksen liitteenä.

3.2.2 Lapsen huolto ja huoltajien yhteistoiminta

Koska asialla on yhteys lapsen huoltoon, yhteishuoltoon sekä huoltajien yhteistoimintaa koskeviin lainsäädännön periaatteisiin, selvitän aluksi lyhyesti niitä ja niiden vaikutusta tapahtumien näkökulmasta.

Lapsen huollon keskeiset periaatteet on ilmaistu lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (jäljempänä **lapsenhuoltolain**) 1 §:ssä:

1 § Lapsen huolto

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Kantelija ja C ovat selvityksen mukaan yhdessä lapsensa huoltajia. Käytävissä olleesta käräjäoikeuden [pvm] 2023 päätöksestä ilmenee, että lapsi on ollut koko ajan vanhempiensa yhteishuollossa, eikä yhteishuoltoa ole kummankaan osalta rajoitettu. Lapsi oli huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelun, niin sanotun Follo-sovittelun tuloksena määrätty [pvm] 2021 asumaan C:n luona.²

² ”Suomessa toteutettavan sovittelukokeilun työnimeksi on vakiintunut Follo. Nimi on peräisin Norjassa 1990-luvun lopulla Indre Follon -kaupungissa aloitetusta projektista.” Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2013, Loppuraportti OM 25/2013 s. 45. Follo-nimeä on melko yleisesti käytetty myös huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelun vakiinnuttua lainsäädännöllä ja laajennuttua koskemaan koko maata. Kantelussa ja selvityksessä puhutaan johdonmukaisesti Follo-sovittelusta.

Huoltajien tehtävistä ja yhteistoiminnasta on säädetty lapsenhuoltolain 4 ja 5 §:ssä:

4 § Huoltajan tehtävät

Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista.

Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on otettava huomioon lapsen mielipide ja toivomukset.

(...)

5 § Huoltajien yhteistoiminta

Lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty.

Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi haittaa, ei hänen suostumuksensa asiassa ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu ilmeisesti muuta vaadi.

Edellä oleva säännös ei tee eroa siinä, asuvatko huoltajat yhdessä vai eivät. Laissa ei ole muutoinkaan määritelty tarkemmin, millaisista asioista lapsen kanssa asuva lähihuoltaja voi päättää yksinkin, jos huoltajat eivät asu yhdessä. Oikeuskirjallisuudessa on vakiintuneesti katsottu, että lähihuoltaja voi päättää yksin lähinnä lapsen jokapäiväiseen hoitoon liittyvistä asioista. Asuinpaikan ohella huoltajien tulee kuitenkin aina tehdä yhdessä ratkaisut esimerkiksi lapsen varhaiskasvatuksesta ja päivähoidosta, koulutuksesta, harrastuksista ja terveyden- sekä sairaanhoidosta.³ Nuo asiat on nykyisin mainittu myös edellä olevassa lapsenhuoltolain 4 §:n 1 momentissa. Lapsen terveyden- ja sairaanhoidosta on kuitenkin säädetty laissa potilaan asemasta ja oikeuksista.

Huoltajat käyttävät yhdessä myös lapsen puhevaltaa ja edustavat yhdessä lasta myös lastensuojelua koskevissa asioissa. Huoltajat ovat siten aina asianosaisia, kun tehdään lasta koskevia päätöksiä. Asianosaisen oikeuksista on säädetty hallintolaissa. Lastensuojelulaissa on lisäksi erityissäännöksiä huoltajien osallistumisoikeudesta päätöksentekoon (etenkin lastensuojelulain 42 §).

³ Anna-Kaisa Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa – Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus (2020) s. 23–31.

Lastensuojelulain 34 §:n 3 momentin mukaan kummankin huoltajan osallistuminen on lähtökohta myös avohuollon tukitoimenpiteiden toteuttamisessa.

34 § Velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin

(...)

Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.

Yhteydenpito esimerkiksi lastensuojelun viranomaisen ja toisella paikkakunnalla asuvan huoltajan kanssa on tullut yhä helpommaksi erilaisten sähköisten viestintämuotojen yleistyttyä. Lastensuojelun viranomainen ei käsitykseni mukaan voikaan sulkea toista huoltajaa yhteistyön ulkopuolelle pelkästään sen vuoksi, että tämä asuu toisella paikkakunnalla. Tästä ei nähdäkseni asiassa olekaan ollut kysymys.

Totean yleisellä tasolla, että mielestäni lapsen huollon uskominen vanhemmille yhteisesti on viime aikoina yleistynyt myös niiden vanhempien kohdalla, joiden keskinäiset välit ovat riitaiset ja joiden yhteistoiminta lapsen asioissa voi olla haastavaa. Huoltajien keskinäisten vaikeuksien ei käsitykseni mukaan tulisi kuitenkaan vaikuttaa viranomaisen toimintaan tai huoltajan oikeuteen käyttää lapsensa puhevaltaa ja edustaa lastaan. Poikkeaminen näistä periaatteista on käsitykseni mukaan mahdollista vain erityisistä syistä. Viranomaisen menettelyn lähtökohtana tulee olla puolueettomuus ja tasapuolisuus sekä syrjinnän kieltö, joihin palaan tarkemmin myöhemmin.

3.2.3 Lapsen tapaamisoikeudesta ja yhteydenpidosta päättäminen

Lapsen oikeus tavata ja pitää muutoinkin yhteyttä muualla asuvaan vanhempaansa on turvattu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan 3 kappaleessa lapsen ihmisoikeutena, ellei yhteydenpito ole lapsen edun vastaista.

9 artikla

(...)

3. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.

(...)

Lapsenhuoltolain 2 §:ssä on säädetty lapsen oikeudesta tavata vanhempaansa, jonka luona hän ei asu seuraavasti.

2 § Tapaamisoikeus

Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain olla tämän vanhemman luona tai tavata tätä muualla taikka pitää tähän yhteyttä muulla tavoin.

Lapsen kummankin vanhemman on omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen. Vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle.

(...)

Huoltajat voivat sopia tapaamisista edellä selostettujen lapsenhuoltolain periaatteiden mukaisesti yhdessä. Heidän tulee ottaa lapsensa mielipide huomioon (4 §:n 1 ja 2 mom., 5 §).

Vanhemmilla ei ole velvollisuutta saattaa sopimusta lastenvalvojan vahvistettavaksi. Vain lastenvalvojan vahvistama sopimus on kuitenkin täytäntöönpanokelpoinen samalla tavalla kuin tuomioistuimen antama päätös (lapsenhuoltolaki 7 a § 1 mom., 8 § 5 mom.).

7 a § Sopimus lapsen tapaamisoikeudesta

Vanhemmat voivat sopia, että lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona hän ei asu.

(...)

8 § Sopimuksen vahvistaminen

(...)

Sopimus, jonka hyvinvointialue (ennen 1.1.2023 voimaantullutta lain muutosta "sosiaalilautakunta") on vahvistanut, on voimassa ja voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen lainvoimainen päätös.

Jos vanhemmat eivät pääse tapaamisoikeudesta sopimukseen, käräjäoikeus voi päättää siitä (lapsenhuoltolain 9 §:n 2 momentin 5 kohta).

Käräjäoikeudessa on mahdollista järjestää myös huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu, niin sanottu Follo-sovittelu, josta on säädetty tarkemmin lapsenhuoltolain 3 a luvussa. Tuomioistuin vahvistaa päätöksellään sovittelun tuloksena saavutetun sovinnon riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 8 §:n mukaisesti. Selvityksen mukaan kantelijan lapsen tapaamisoikeudesta olikin sovittu niin sanotussa Follo-sovittelussa, ja käräjäoikeus oli vahvistanut sopimuksen [pvm] 2021.

Totean tässä yhteydessä, että mikäli lapsen tapaamisoikeus ei toteudu lähihuoltajasta johtuvasta syystä, lasta tapaava vanhempi voi hakea lapsen tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa tuomioistuimelta lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (jäljempänä **täytäntöönpanolain**) mukaan. Käräjäoikeus voi täytäntöönpanolain nojalla esimerkiksi määrätä lähihuoltajan sallimaan tapaamiset uhkasakon uhalla (täytäntöönpanolain 16 §).

Siinä tapauksessa, että lapsi on otettu sosiaalihuollon viranomaisen huostaan, lastensuojelulain mukaan määräytyvällä viranhaltijalla tai laitoksen johtajalla on lastensuojelulain 45 §:n 3 momentin perusteella oikeus päättää lapsen ja tämän vanhempien tai muiden läheisten henkilöiden välisen yhteydenpidon rajoittamisesta lastensuojelulain 62 ja 63 §:n mukaisesti. Sama koskee tilannetta, jossa lapsi sijoitettu kiireellisesti (lastensuojelulain 38 § 4 mom.).

45 § Huostaanotetun lapsen huolto

(...)

Edellä 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija tai saman pykälän 1 momentissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä taikka laitoksen johtaja päättää huostaanotetun lapsen ja tämän vanhempien sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden välisestä yhteydenpidon rajoittamisesta siten kuin 62 ja 63 §:ssä säädetään.

(...)

38 § Lapsen kiireellinen sijoitus

(...)

Kiireellisen sijoituksen aikana hyvinvointialueella (ennen 1.1.2023 voimaan tullutta lain muutosta ”sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä”) on oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa siten kuin 45 §:ssä säädetään.

Edellä todettu merkitsee sitä, ettei lastensuojelulla lain mukaan ole oikeutta tehdä päätöksiä lapsen tapaamisoikeudesta tai yhteydenpidon rajoittamisesta eikä ryhtyä toimenpiteisiin, jotka merkitsisivät sitä tosiasiallisesti silloin, kun lapsi on lastensuojelun avohuollon asiakkaana. Lastensuojelun oikeus päättää lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta koskee siis vain niitä tilanteita, joissa lapsi on otettu huostaan tai sijoitettu kiireellisesti.

Lapsen ja kantelijan tapaamisoikeuden toteuttamisen ehdoista oli näin ollen mahdollista päättää vain vanhempien tai huoltajien vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. Vanhemmat ja huoltajat saattoivat sopia tapaamisista myös keskenään ajatellen esimerkiksi väliaikaista poikkeamista vahvistetuista tapaamisista. Asiakaskirjauksen valossa lastenvalvoja olikin ohjannut menettelemään näin. Kirjauksesta on mahdollista päätellä, että ohjaus oli annettu C:lle.

Mikäli lapsen muusta yhteydenpidosta etähuoltajan kanssa esimerkiksi puheluin tai viestein ei ollut erikseen sovittu Follo-sovittelun yhteydessä tai muuten vahvistetulla sopimuksella, lähihuoltaja on mielestäni voinut päättää niistä yksinkin, mutta huoltajien tulisi kuitenkin ensisijaisesti pyrkiä sopimaan myös muusta yhteydenpidosta yhdessä.

Molemmat huoltajat ovat omalta osaltaan vastuussa lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamisesta lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti lapsenhuoltolain 1 §:ssä tarkoitettulla tavalla (säännös on edellä kohdassa 3.2.2).

Huoltajalla on siten poikkeuksellisessa tilanteessa mahdollisuus päättää yksinkin lapsen tapaamisoikeuden toteuttamatta jättämisestä, jos hän arvioi sen välttämättömäksi lapsen tasapainoisen kehityksen ja yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden vuoksi. Sama koskee käsitykseni mukaan lapsenhuoltolain 1 §:n 2 momentin mukaisia perusteita, joita ovat lapsen suojeleminen ruumiilliselta tai henkiseltä väkivallalta tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä.

Jos lasta tapaava etähuoltaja puolestaan katsoo, ettei tapaamisen estämiselle ole ollut laissa tarkoitettuja perusteita, hän voi tehdä hakemuksen lapsen tapaamisoikeuden täytäntöönpanosta täytäntöönpanolain mukaisesti (4 §). Viimesijainen ratkaisuvaihtoehto asiassa on tällöin tuomioistuimella.

3.2.4 Johtopäätökset lapsen ja kantelijan tapaamisten ja muun yhteydenpidon perumisesta

Johtavan sosiaalityöntekijän antama selvitys ja hänen asiakaskertomukseen tekemänsä kirjaukset, jotka on selostettu edellä kohdassa 3.2.1, ovat käsitykseni mukaan sinänsä sopusoinnussa voimassa olevan lainsäädännön sekä lapsen perus- ja ihmisoikeuksien kanssa.

Sosiaalityöntekijän tekemien asiakaskirjausten, kantelukirjoitusten ja niiden liitteiden sekä oikeuden päätöksen valossa jää kuitenkin epäselväksi, miten hyvin ja johdonmukaisesti lastensuojelu oli huolehtinut asian eri puolien selvittämisestä kantelijalle ja C:lle.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluu myös tuen antaminen lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen lastensuojelulain 36 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan, mikä voi olla myös neuvontaa ja ohjausta (HE 252/2006 vp, s. 155). Lastensuojelun tehtäviin voi siten kuulua myös neuvojen ja ohjeiden antamista esimerkiksi tapaamisoikeuden toteuttamisesta. Neuvojen ja ohjeiden tulee olla lain mukaisia.

Vanhemmilla ja huoltajilla ei usein ole täsmällistä tietoa siitä, milloin lastensuojelu voi päättää lapsen asioista. Heillä voi olla epätietoisuutta myös siitä, mitä tapahtuu, jos lastensuojelun ohjeita ei noudateta.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (jäljempänä **sosiaalihuollon asiakaslain**) 5 §:ssä säädetään asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehtoista:

5 § Asiakkaan oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehtoista

Sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

(...)

Käsitykseni mukaan selvitys asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä toimenpidevaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista kussakin tilanteessa tulee antaa asiakkaalle viranomaisen omasta aloitteesta ilman, että asiakkaan pitäisi pyytää sitä erikseen. Näin turvataan muun ohessa perustuslain mukaista hyvää hallintoa ja lasten sekä vanhempien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Vanhempien välinen vaikea huoltoriita on haastava tilanne lastensuojelun kannalta. Lastensuojelu ei voi puuttua tuomioistuimessa ratkaistavana olevaan vanhempien riitaan, sillä sen ratkaisu kuuluu tuomioistuimelle. Vanhemmat saattavat kuitenkin samaan aikaan tarvita apua esimerkiksi lapsen asioista sopimiseen, kuten kantelija oli kertonut. Vaikea riita vanhempien välillä on aina myös riski lapsen hyvinvoinnille ja tasapainoiselle kehitykselle, mutta mikäli lapsi oireilee, taustalla saattaa olla myös muita syitä.⁴ Lapsen oireilu voi edellyttää viranomaistaholta tai huoltajilta nopeita ratkaisuja, mikä tuo tilanteisiin vielä omat vaikeutensa.

Kuten edellä totesin, lapsella on perus- ja ihmisoikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Lapsella on toisaalta myös perus- ja ihmisoikeus turvallisuuteen ja suojaan häntä vahingoittavalta menettelyltä ja ympäristöltä (perustuslain 7 §, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 6 ja 19 art.). Tämä lapsen oikeus ilmenee myös lapsenhuoltolain 1 §:stä, jonka mukaan lasta tulee myös suojata esimerkiksi väkivallalta ja huonolta kohtelulta. Myös lapsenhuoltolaki painottaa kuitenkin lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempaansa ja edellyttää lähihuoltajalta tukea siihen (lapsenhuoltolain 1 ja 2 §).

Haastavissa tilanteissa korostuu viranomaistahon tarkan lainsäädännön tuntemuksen ja noudattamisen merkitys. Käsitykseni mukaan myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaaminen tapahtuu ensisijaisesti huolehtimalla siitä, että viranomainen pysyy toimivaltansa puitteissa ja noudattaa huolellisesti kulloistakin tehtäväänsä koskevaa lainsäädäntöä.

⁴ Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on päättänyt omasta aloitteestaan esittää sosiaali- ja terveysministeriölle, että ministeriö laatisi ohjeet lastensuojelulle vaikeita huoltoriitoja varten.

<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4063/2022>

Pidän ensiarvoisen tärkeänä myös sitä, että vanhemmille selostetaan näissä tilanteissa tarkasti heidän omat oikeutensa ja velvollisuutensa, erilaiset vaihtoehdot käsillä olevassa tilanteessa ja niiden vaikutukset. Vanhempien tulisi olla hyvin selvillä siitä, mistä he päättävät ja vastaavat itse, ja mistä puolestaan vastaa viranomainen oman päätösvaltansa mukaisesti.

Katson, ettei selvitys osoita, että lastensuojelu olisi menetellyt toimenpiteitani edellyttävällä tavalla lainvastaisesti tilanteessa, jossa C ei sallinut lapsen ja kantelijan välisiä tapaamisia 2022. Tilanne on nähtävästi jollain tavoin toistunut vielä myöhemmin, mistä viranomaistahoa ei ole kuitenkaan voitu kuulla.

Käsitykseni mukaan asiassa olisi kuitenkin ollut perusteltua kiinnittää tapahtunutta enemmän huomiota asiakkaan oikeuksiin niin, että huoltajille olisi selvitetty tarkemmin viranomaisen päätösvalan ja toisaalta heidän oman päätösvaltansa perusteita ja laajuutta sekä eri vaihtoehtojen vaikutuksia heidän omalta ja lapsensa kannalta.

Totean, että B:n kaupungin ja A:n kunnan yhteistoiminta-alueen lastensuojelun ja muun sosiaalihuollon palvelut ovat siirtyneet E:n hyvinvointialueen järjestettäväksi.

Kiinnitän E:n hyvinvointialueen huomiota edellä toteamaani.

3.3 Kantelijan mahdollisuus osallistua huoltajana lapsensa avohuollon suunnitteluun sekä hänen muun kohtelunsa puolueettomuus ja tasapuolisuus

3.3.1 Kantelijan esittämä arvostelu, asiaa koskeva selvitys ja tärkeimmät säännökset

Kantelija arvosteli lastensuojelua myös siitä, että hänen mielestään häntä kohdeltiin lapsensa huoltajana epätasapuolisesti ja puolueellisesti. Kantelijan mukaan hänelle ei esimerkiksi ollut lähetetty lasta koskevia päätöksiä eikä suunnitelmia. Kantelijan mukaan häneen ei ollut myöskään oltu yhteydessä lapsesta tehtyjen lastensuojeluilmoitusten vuoksi. Kantelija arvosteli lisäksi lastensuojelun kirjauksia puolueellisuudesta.

Kuten edellä todettiin, kantelija kertoi ilmoittaneensa [pvm] 2022 puhelimitse sosiaalityöntekijälle, että hän haluaa olla mukana kaikissa lastaan koskevissa palaverissa ja neuvotteluissa. Tästä on merkintä asiakaskirjauksissa. Niiden mukaan tieto olisi peräisin [pvm] 2022 pidetystä asiakasneuvottelusta, niin sanotusta siirtoneuvottelusta, joka oli pidetty sen vuoksi, että lapsi oli ilmeisesti pian sen jälkeen muuttanut kantelijan luota C:n luokse. Kantelijan toive oli joka tapauksessa lastensuojelun tiedossa jo ennen lapsen muuttoa C:n luokse.

Hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluvista puolueettomuudesta ja tasapuolisuudesta on säädetty hallintolain 6 §:ssä:

6 § Hallinnon oikeusperiaatteet

Viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Tasapuolista ja puolueetonta kohtelua koskevan periaatteen taustalla on perustuslain 6 §:n mukainen syrjinnän kieltö, joka on ilmaistu hyvän kohtelun vaatimuksen ohella myös sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:ssä.

4 § Oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.

(...)

Vastaavanlainen säännös sisältyy myös sosiaalihuoltolakiin (30 §:n 1 mom.).

Sosiaalityöntekijän antamassa selvityksessä ja palvelujohtajan antamassa lausunnossa on kiistetty, että lastensuojelun menettely olisi ollut puolueellisesta tai epätasapuolisesta kantelijaa kohtaan. Niissä on kuitenkin viitattu siihen, että C on ollut tuossa vaiheessa lapsen lähihuoltaja, minkä vuoksi lapsen arjen asioissa on selvityksen mukaan tullutkin keskittyä lapsen olosuhteisiin C:n luona. C:n ja lapsen perheessä on tehty - - -, joka on selvityksen mukaan ollut melko tiivistä. Selvityksen liitteenä tulleiden päätösten mukaan sitä on myönnetty kantelijan lapselle ajalle [pvm] 2022 - - - ja edelleen ajalle [pvm] 2022 - - -. - - - vuoksi lastensuojelussa on arvioitu, että siellä on ollut ajantasainen ja hyvä kuva lapsen olosuhteista.

Sosiaalityöntekijä on asiakaskirjausten mukaan tehnyt kotikäyntejä C:n ja lapsen kotiin [pvm] 2022 ja [pvm] 2022. C:n ja sosiaalityöntekijän välillä on käyty puhelinkeskusteluja kirjausten mukaan - - -.

Selvityksen mukaan kantelijan kanssa on käyty pitkiä puhelinkeskusteluja. Kantelijalle on selvityksen mukaan toimitettu lasta koskevat päätökset, lastensuojeluilmoitukset ja asiakassuunnitelma.

Kirjausten mukaan sosiaalityöntekijä on käynyt puhelinkeskusteluja kantelijan kanssa - - -.

Johtava sosiaalityöntekijä on kirjausten mukaan käynyt puhelinkeskusteluja kantelijan kanssa [pvm] 2022 ja [pvm] 2022.

Totean, että saamani selvityksen mukaan lapsi on ollut myös - - - asiakkaana, mistä on selvitys yhdessä - - - selvityksen kanssa (- - -).

Selvityksen valossa minulla ei ole aihetta epäillä - - - taholta puolueellista tai epätasapuolista menettelyä. - - - koskeneen selvityksen mukaan - - - on tehty sosiaalityöntekijän suunnitelman mukaisesti. Kirjausten valossa yhteydenpidossa vanhempiin on noudatettu sosiaalityöntekijän ohjausta. Minulla ei ole myöskään tältä osin aihetta epäillä puolueellista tai epätasapuolista menettelyä.

Arvioin seuraavassa yhteistyötä kantelijan kanssa asiakassuunnitelmaan ja muun yhteydenpidon näkökulmasta, päätösten lähettämisen ja lastensuojeluilmoitusten käsittelyn näkökulmasta sekä kirjausten valossa.

3.3.2 Kantelijan huomioon ottaminen lapsen asiakassuunnitelman laatimisessa, sisällössä ja tiedoksiannossa

Lastensuojelun asiakassuunnitelman laatimisesta ja tarkistamisesta on lastensuojelun avohuollon osalta säädetty lastensuojelulain 30 §:n 1 ja 2 momentissa.

30 § Asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.

Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

(...)

Edellä olevassa asiakassuunnitelmaa koskevassa säännöksessä (30 §:n 2 mom.) puhutaan huoltajasta, mutta lapsenhuoltolain edellä selostetut 4 ja 5 § huomioon ottaen se tulee käsitykseni mukaan ymmärtää yhteishuoltajien osalta ensisijaisesti niin, että säännöksessä tarkoitetaan kumpaakin huoltajaa yhteisesti. Tätä tarkoittavaa sanamuotoa on käytetty myös säännöksen perusteluissa (HE 252/2006 vp, s. 148). Edelleen aiemmin selostetun lastensuojelulain 34 §:n 3 momentin mukaan avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.

Selvitykseen pyydettiin liittämään muun ohessa lasta koskevat asiakassuunnitelmat. Selvityksen liitteenä oli yksi asiakassuunnitelma, jonka sosiaalityöntekijä oli allekirjoittanut [pvm] 2022. Siitä ilmeni, että suunnitelma oli laadittu [pvm] 2022 kotikäynnillä C:n luona. Läsnaolijoiksi oli merkitty C:n lisäksi - - - sekä - - - harjoittelija sekä sosiaalityöntekijä. Asiakassuunnitelmaan on kirjattu, että kantelijan kanssa oli käyty puhelinkeskusteluja lapsen asioista. Puhelujen ajankohtaa ei suunnitelmassa yksilöity tarkemmin.

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan keskusteluja puhelimitse oli käyty [pvm] 2022, [pvm].2022 ja kahdesti [pvm] 2022. Nämä löytyivät myös kirjauksista.⁵

Asiakassuunnitelmasta tai asiakaskertomuksesta ei käy ilmi, että kantelija olisi kutsuttu asiakassuunnitelmanneuvotteluun tai että hänelle olisi annettu muulla tavoin tietoa siitä etukäteen. Kantelukirjoituksesta ei myöskään ilmene, että kantelija olisi saanut kutsun asiakassuunnitelmanneuvotteluun. Kantelija on [pvm] 2022 päiväämässään lisäkirjoituksessa päin vastoin todennut, ettei hänelle ollut vielääkään tarjottu aikaa asiakassuunnitelmanneuvottelun pitämistä varten, vaikka sosiaalityöntekijä oli maininnut jo kesäkuussa alkaneensa sitä kirjoittaa. Myöhemmin samana päivänä ([pvm] 2022) lähettämässään uudessa kirjoituksessa hän kertoi saaneensa valmiin asiakassuunnitelman tuon päivän postissa.

Totean, että mielestäni asiakassuunnitelma on keskeinen työväline lapsen lastensuojelun toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa. Sillä on suuri merkitys etenkin lastensuojelun ja huoltajien yhteistyön kannalta.

"Lastensuojelun tulee mahdollisimman pitkälle pohjautua viranomaisten ja asianomaisten asiakkaiden yhteiseen suunnitteluun. Asiakassuunnitelman tekeminen on erityisen tärkeätä tavoitteellisen ja suunnitelmallisen sosiaalityön toteuttamiseksi. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on kokonaisvaltaisesti arvioida lapsen ja hänen perheensä tilanne sekä turvata riittävän pitkäjänteinen tuki. Suunnitelmassa tulee selvittää lapsen etu ja arvioida eri toimenpiteiden todennäköiset vaikutukset lapsen kehitykseen ja kasvuun. Asiakassuunnitelman laadinnan tulisi olla prosessi, jossa asianomaiset sosiaalityöntekijän avustuksella ja tuella arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät vaihtoehtoisia keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi. Asiakassuunnitelman perusteella voidaan tarkoituksenmukaisella, lapsen edun turvaavalla tavalla suunnitella ja järjestää tarvittavia ja riittäviä palveluja ja tukitoimia lapselle ja perheelle." (HE 252/2006 vp, s. 147)

⁵ Selvityksessä on mainittu myös [pvm] ja [pvm] 2022 käydyt puhelinkeskustelut kantelijan kanssa, mutta ne ovat ajallisesti niin etäällä asiakassuunnitelmanneuvotteluista, että niillä ei oletettavasti ole ollut merkitystä kyseisen asiakassuunnitelman kannalta. Niistä ei ole myöskään käytettävissä asiakaskirjauksia.

Lastensuojelun avohuollossa huoltajat tekevät itse päätökset lapsen osallistumisesta suunniteltuihin tukitoimiin. Yhteishuoltajat tekevät päätökset lähtökohtaisesti yhdessä, ellei tilanne poikkeuksellisesti edellytä muuta. Asiakassuunnitelman laatiminen ei vielä merkitse päätösten tekemistä esimerkiksi tukitoimenpiteistä. Sillä on kuitenkin keskeinen asema juuri siinä, että asiakassuunnitelmaneuvoittelussa huoltajat voivat osallistua kokonaisvaltaisesti lapsen avohuollon suunnitteluun ja arvioida asetettavia tavoitteita ja niiden saavuttamiseksi suunniteltuja tukitoimia lapsen edun kannalta. Asiakassuunnitelman avulla voidaan varmistaa lastensuojelun ja huoltajien yhteisymmärrys asetetuista tavoitteista ja suunnitelluista tukitoimista.

Huoltajien osallistuminen suunnitelman tekemiseen on mielestäni tärkeää myös tukitoimien toteuttamisen näkökulmasta. Suunnitelmassa voidaan ottaa huomioon lapsen ja hänen huoltajiensa arjen sujuvuus, kuten lapsen ja etähuoltajan välinen yhteydenpito.

Käsitykseni mukaan etähuoltajalle tulee näin ollen toimittaa kutsu lapsen asiakassuunnitelmaneuvoitteluihin, ellei asiassa ole ilmennyt erityistä syytä, jonka vuoksi toista huoltajaa ei ole mahdollista kutsua. Jos tällainen poikkeuksellinen syy ilmenee, se olisi mielestäni perusteltua kirjata myös kyseiseen asiakassuunnitelmaan.

Totean, että kantelija oli erityisesti ilmaissut haluavansa osallistua kaikkiin neuvotteluihin ja palavereihin, mikä oli lastensuojelun tiedossa. Kutsumatta jättäminen ei siten voinut perustua esimerkiksi etähuoltajan nimenomaiseen tahdonilmaisuun.

Asiakassuunnitelmassa on kirjaus, jonka mukaan kantelijan osallistuminen suunnitteluun oli toteutunut puhelujen kautta. Olen käynyt läpi asiakaskertomuksen kirjaukset kantelijan kanssa käydyistä puheluista. En ole voinut havaita, että niissä olisi otettu esille suunniteltuja tukitoimenpiteitä tai asiakassuunnitelmaan osallistumista muutoinkaan. Lisäksi asiakassuunnitelmassa viitataan siihen, että kumpikin huoltaja oli paikalla lapsen siirtoneuvottelussa [pvm] 2022. Siellä sovittuja asioita ei kuitenkaan ole kirjattu asiakassuunnitelmaan. Siirtoneuvottelusta on erillinen kirjaus asiakaskertomuksessa.

Asiakassuunnitelman sisällön osalta voin todeta, että kantelijaa ei nähdäkseni mainita muutoin kuin toteamalla, että lapsi tapaa kantelijaa parittomina viikonloppuina ja pidempään ajalla [pvm] 2022. Lisäksi kantelija ja hänen avopuolisonsa on mainittu luettelossa, joka koskee lapsen läheisverkostoon kuuluvia.

Asiakassuunnitelmassa selostetaan lapsen nykytilanteen kohdalla C:n näkemyksiä lapsen olosuhteista kantelijan luona:

”C ei usko, että (lapsen) asuminen on (kantelijan) luona ollut niin ongelmattomaa kuin mitä (kantelija) sanonut. C:n mielestä asioista ei vain kerrota niin kuin ne ovat. (...)”.

Asiakassuunnitelmassa ei kuitenkaan selosteta, mikä on kantelijan kanta mainittuun asiaan. Vastaavalla tavalla asiakassuunnitelmasta puuttuvat kirjaukset kantelijan näkemyksistä lapsen ja kantelijan tapaamisiin.

Asiakassuunnitelman mukaan se on lähetetty C:lle ja kantelijalle. Kantelija kertoi saaneensa sen postissa [pvm] 2022, kuten edellä totesin.

Kantelijalla on periaatteessa ollut mahdollisuus ottaa asiakassuunnitelmaan kantaa senkin jälkeen, kun hän oli saanut sen tiedokseen.

Asiakassuunnitelmaa koskeva neuvottelu oli suunnitelman mukaan kuitenkin pidetty jo [pvm] 2022 ja suunnitelmaa olikin nähtävästi noudatettu jo - - - ajan.

Totean, että selvityksen valossa kantelija oli saanut tiedokseen ne päätökset, jotka oli tehty avohuollon tukitoimista [pvm] 2022 ja [pvm] 2022. Näissä päätöksissä viitattiin [pvm] 2022 D:n kaupungin lastensuojelun kanssa yhdessä pidettyyn asiakassuunnitelman neuvotteluun, niin sanottuun siirtoneuvotteluun.

- - - koskevasta selvityksestä ilmenee, että kantelija oli ollut yhteydessä - - - erikseen puhelimitse ilmeisesti [pvm] 2022 ja ilmaissut suostumuksensa lapsen tutkimuksille, kunhan ne toteutetaan muualla kuin C:n luona. Näin oli selvityksen mukaan menetelty. Kantelija ei selvityksen mukaan ollut liittynyt - - - sovittuihin etätapaamisiin [pvm] 2022 eikä [pvm] 2022. - - - menettelyn kannalta oli kuitenkin olennaista, että kantelija oli antanut suostumuksensa tutkimuksiin ja että yhteydenpitoa oli tarjottu.

Asiakassuunnitelmassa viitataan myös - - -, josta on kaksi päätöstä selvityksen liitteinä. Päätöksissä, toisin kuin asiakassuunnitelmissa, viitataan nähtävästi siirtoneuvottelussa [pvm] 2022 kantelijan esittämään toiveeseen lapselle myönnettävästä - - -. [pvm] 2022 allekirjoitetussa päätöksessä viitataan yksilöidysti tähän toiveeseen. [pvm] 2022 päivityssä päätöksessä todetaan, että kantelija on toivonut - - - yksilöimättä toiveen ajankohtaa tarkemmin.

Sosiaalityöntekijän antamaan selvityksen mukaan [pvm] 2022 pidetyn asiakassuunnitelman neuvottelun mukainen suunnitelma oli lähetty kantelijalle ”hivenen myöhässä” sosiaalityöntekijän loman vuoksi. Kantelijan mukaan hän oli saanut sen [pvm] 2022. Hallintolain mukaan viranomaisen tulee käsitellä asiat viivytyksettömästi (23 §). Siihen nähden, että kantelijalle ei ollut tätä ennen tarjottu tilaisuutta osallistua asiakassuunnitelman tekemiseen, pidän asiakassuunnitelman laatimiseen ja lähettämiseen käytettyä aikaa kohtuuttoman pitkänä.

Johtopäätökseni on, että lastensuojelu oli laiminlyönyt kantelijan tasapuolisen kohtelun asiakassuunnitelmanneuvotteluun osallistumisessa ja tuon asiakassuunnitelman sisällössä. Selvityksen valossa kantelija, joka oli lapsensa toinen huoltaja, ei ollut saanut kutsua eikä muutakaan tietoa asiakassuunnitelmanneuvottelusta. Hänelle ei selvityksen mukaan näyttäisi tarjotun muullakaan tavoin mahdollisuutta osallistua kyseisen asiakassuunnitelman laatimiseen ennen sen valmistumista. Lastensuojelun asiakassuunnitelmassa ei nähdäkseni muutoinkaan ole otettu huomioon kantelijan lapsensa asiassa esimerkiksi puhelimitse esittämiä näkemyksiä.

Katson, että menettely on tältä osin ollut lainvastaista.

Totean, että vastuu B:n kaupungin järjestämien lastensuojelun palveluiden osalta on 1.1.2023 alkaen siirtynyt E:n hyvinvointialueelle.

Saatan tämän vuoksi päätökseni E:n hyvinvointialueen tietoon ja kiinnitän sen huomiota edellä olevaan.

3.3.3 Yhteydenpito, päätösten ja asiakirjojen lähettäminen, asiakaskirjaukset ja lastensuojeluilmoitukset

Kantelijan arvosteleman muun epätasapuolisen ja puolueellisen kohtelun osalta totean seuraavaa.

Edellä kohdassa 3.3.1 on käyty läpi saamaani selvitystä kantelijan ja lastensuojelun viranhaltijoiden välisestä yhteydenpidosta. Pelkästään lukumäärien perusteella on mahdollista todeta, että yhteydenpito C:n kanssa oli ollut selvästi tiiviimpää. Kirjausten valossa näyttää myös siltä, että yhteyttä kantelijan suuntaan pidettiin lähes yksinomaan kantelijan aloitteesta. Pidän mahdollisena, että C:n perheeseen annetut monet tukitoimet vaikuttivat ainakin jossain määrin yhteydenpitoon heidän suuntaansa. Kiinnitän kuitenkin tältäkin osin huomiota kummankin huoltajan oikeuteen saada viranomaiselta osakseen tasapuolista ja puolueetonta kohtelua.

Kantelijan mukaan hänelle ei ollut lähetetty myöskään lasta koskevia päätöksiä eikä suunnitelmia. Kantelijan mukaan hän oli saanut [pvm] 2022 allekirjoitetun asiakassuunnitelman postissa [pvm] 2022. Asia ei tältä osin anna minulle aihetta enempään.

Selvityksen mukaan liitteenä saatujen - - - koskevien päätösten mukaan ne oli lähetetty myös kantelijalle, mikä ilmenee myös päätöksistä.

Selvityksen mukaan kantelijalle oli lähetetty myös päätös, joka koski tapaamista [pvm] 2022, joka kantelijan pyynnöstä tapahtui valvottuna. Kantelija on lisäkirjoituksessaan todennut saaneensa kyseisen päätöksen.

Totean, että selvitys- ja lausuntopyynnössä pyydettiin nimenomaisesti liittämään selvitykseen lasta koskeneet päätökset ja lastensuojeluilmoitukset. Päätöstä valvotusta tapaamisesta ei kuitenkaan näyttäisi lähetetyn oikeusasiamiehen kansliaan samoin kuin ei myöskään lapsesta tehtyjä lastensuojeluilmoituksia.

Lastensuojeluilmoituksia koskevaa arvostelua en ole voinut tutkia, koska tehtyjä ilmoituksia ei ole ollut käytettävissäni.

Korostan, että oikeusasiamiehellä on perustuslain 111 §:n nojalla oikeus saada laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Mitä tulee tehtyjen asiakaskirjausten sisältöön, totean, että kyse on viranomaisen muistiinpanoista, joiden sisältö riippuu paljolti muun ohessa siitä, kenen kanssa keskustelua on kulloinkin käyty. Viranomaisen tulee kirjata sille esitetyt näkemykset ja kannanotot silloinkin, kun niiden sisältö ei vastaa viranomaisen omaa kantaa asiaan.

Mikäli kirjauksissa kantelijan arvion mukaan on selviä hänen tai hänen lapsensa tietoja koskevia virheitä, kantelija voi tehdä niitä koskevan oikaisupyynnön EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) perusteella. Oikaisupyyntö tulee nähdäkseni tehdä E:n hyvinvointialueen kirjaamoon. Oikaisupyyntö on mahdollista tehdä lomakkeelle, joka löytyy E:n hyvinvointialueen sivuilta os. - - -

Asia ei tältä osin anna minulle aihetta enempään.

3.4 Muut asiat

Kantelija on lisäkirjoituksissaan arvostellut muun ohessa sitä, että hänen mielestään hän on saanut pyytämänsä lastaan koskevat lastensuojelun asiakirjat vasta kohtuuttoman pitkän ajan jälkeen.

Asiakirjoja tai tietoja on mahdollista pyytää tekemällä EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) mukainen tarkastuspyyntö. Sen käsittelyn enimmäisajasta ja muista seikoista on saatavissa enemmän tietoa Tietosuojavaalautetun toimiston sivuilta osoitteesta

<https://tietosuoja.fi/kun-haluat-tarkastaa-tietosi>

Sivuilla on tietoa myös siitä, milloin asiassa on mahdollista kääntyä tietosuojavaalautetun puoleen.

Tietopyyntö on mahdollista tehdä myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan (jäljempänä **julkisuuslaki**). Vastaus julkisuuslain mukaan tehtyyn tietopyyntöön tulee saada viimeistään kuukauden kuluessa. Enemmän tietoa julkisuuslain mukaisen tietopyynnön käsittelystä on saatavissa E:n hyvinvointialueen sivuilta osoitteesta:

- - -

Jos pyydettyjä tietoja ei ole luovutettu, tietopyynnön tekijällä on oikeus saada kieltäytymistä koskeva päätös, johon on mahdollista hakea muutosta. Mikäli asiaan ei ole annettu mitään vastausta kuukauden kuluessa, asiasta on mahdollista tehdä kantelu esimerkiksi oikeusasiamiehelle. Kantelusta tulisi käydä ilmi, mitä asiakirjoja on pyydetty ja miltä viranomaiselta, onko asiakirjoja pyydetty julkisuuslain vai EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen perusteella ja milloin pyyntö on tehty.

Totean, että kantelijan lisäkirjoituksissaan tekemät muut väitteet eivät anna minulle aihetta enempään.

4 TOIMENPITEET

Saatan kohdassa 3.3.2 esittämäni käsityksen E:n hyvinvointialueen tietoon ja kiinnitän sen huomiota kohdissa 3.2.4 ja 3.3.3 toteamaani lähettämällä sille jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi.